

Закон Божий складав головний предмет церковно-парафіяльних шкіл, а всі інші предмети були поставлені від нього в більшу чи меншу залежність. Церковна грамота допомогла вивченню молитов і піснопіснів, читання та письмо були звернені до предметів переважно релігійного змісту.

Таким чином, педагогічні журнали, виконуючи функцію обміну досвідом учених, педагогів, учителів в галузі складання навчальних програм, здійснювали значний практичний вплив на роботу початкової школи досліджуваного періоду. Навчальні програми початкової школи переслідували три основні задачі: навчити учнів читати, писати та рахувати, і лише в кінці XIX століття до цих задач додалася вимога навчити учнів мислити, правильно викладати свої думки на письмі в усній формі, розуміти оточуючі явища.

Література:

1. Белов В. Из заметок народного учителя / В.Белов // Русский начальный учитель. – 1881. – № 6. – С. 402-409.
2. В чем наша беда? // Образование. – 1893. – № 3. – С. 132.
3. Деятельность Черниговского земства по народному образованию в 1865-1882г. // Русский начальный учитель. – 1884. – С. 488-491.
4. Латышев В. От редакции / В.Латышев, Н.Бунаков // Русский начальный учитель. – 1884. – С. 84.
5. Отчет о состоянии Харьковских начальных школ в 1878/79 году // Педагогическая хроника. – 1880. – № 31. – С. 521-525.
6. Миропольский С.И. Народная школа по идеям Коменского / С.И.Миропольский // Наша начальная школа. – 1873. – № 3. – С. 102-146; № 4-5. – С. 270-333; № 6. – С. 29-101.
7. С-хов М. По поводу плана учебных занятий в начальной школе с тремя отделениями / М. С-хов // Педагогическая хроника. – 1880. – № 2. – С. 194; № 3. – С. 211-216.
8. Тишик О.А. Проблеми дидактики у педагогічній спадщині С.І.Миропольського [Текст] : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Тишик Оксана Анатоліївна ; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. - Х., 1998. - 17 с.

*Людмила Любчак,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОРАЛІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкривається суть поняття «педагогічного такту» як форми реалізації педагогічної моралі, визначаються головні ознаки тактовного педагога. Акцентується увага на найбільш ефективних методах та прийомах педагогічного впливу на молодших школярів, які допомагають правильно організувати навчально-виховну роботу з учнями.

Ключові слова: професійність учителя, педагогічна етика, педагогічний такт, особистісні якості вчителя початкових класів, методи та прийоми педагогічного впливу на молодших школярів.

Людмила Любчак

Педагогический такт как форма реализации педагогической нравственности учителя начальной школы

В статье раскрывается суть «педагогического такта» как формы реализации педагогической нравственности, определяются основные признаки учителя, владеющего педагогическим тактом. Сосредотачивается внимание на наиболее эффективных методах и приёмах педагогического воздействия на младших школьников, которые помогают организовать учебно-воспитательную работу с учащимися.

Ключевые слова: профессионализм учителя, педагогическая этика, педагогический такт, личные качества учителя начальных классов, методы и приёмы педагогического влияния на младших школьников.

LiudmylaLiubchak

Pedagogical tact as a form of realization of pedagogical morality in the activity of an

elementary school teacher

The article reveals the concept of "pedagogical tact" as a form of realization of pedagogical morality, determines the main features of a tactful teacher. The emphasis is placed on the most effective methods and techniques of pedagogical influence on junior pupils, which help to organize educational work with pupils in a proper way.

Key words: teacher's professionalism, pedagogical ethics, pedagogical tact, personal qualities of elementary school teachers, methods and techniques of pedagogical influence on junior pupils.

Нові підходи до організації навчально-виховного процесу в сучасній школі, гуманізація, демократизація та свобода вибору як провідні принципи її побудови висувають високі вимоги до професійності вчителя. Сучасний педагог має виконувати в школі не тільки освітньо-інформаційну, консультативну функції, а й культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку, проєктивну тощо. Саме вчитель початкових класів, здійснюючи процеси навчання і виховання молодших школярів, повинен створити умови для їх морального і духовного розвитку, адже цей вік є сенситивним для формування моральних якостей особистості.

Мораль як універсальна суспільна форма людських взаємин – це, в першу чергу, система цінностей, які мають універсальний і загальнолюдський характер. Поняття цінностей трактується науковцями як відносно усталені орієнтири, з якими фахівець співвідносить своє життя і діяльність. На думку І.Ф.Ісаєва, вплетення загальнолюдських цінностей – добра, краси, справедливості й обов'язку, взаєморозуміння й честі – в палітру цінностей педагогічних та оволодіння ними створює ту основу, на якій розробляється зміст педагогічної освіти [1, 74]. Саме через професійну етику конкретизуються загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійної діяльності. Вона регулює моральні взаємини людей і є сукупністю моральних норм, які визначають ставлення працівника до свого професійного обов'язку, а через нього – до людей, з якими він контактує за характером своєї діяльності.

Дослідники проблем педагогічної етики – Є.А.Гришин, В.М.Наумчик, Є.А.Савченко, І.О.Синиця, В.І.Писаренко, В.Я.Писаренко, В.М.Чернокозова, І.І.Чернокозов, Л.Л.Шевченко та інші – виокремлюють такі особливості етики вчителя: любов до дітей, повага й вимогливість до них, вміння знайти ефективний виховний вплив на особистість і колектив, справедливість, комунікабельність, високий рівень зовнішньої та внутрішньої культури. І.І.Чернокозов підкреслює, що педагогічна мораль – це система змістових моральних суджень, які увібрали в себе певні вимоги до поведінки вчителя [4, 58].

Педагогічний такт є формою реалізації педагогічної моралі і передбачає дотримання вчителем почуття міри у спілкуванні з дітьми або в інших сферах діяльності, вміння обрати правильний підхід до учнів у системі взаємодії з ними. У працях відомого українського педагога І.О.Синиці педагогічний такт розглядається як «спеціальне професійне вміння вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найефективніший у даних обставинах засіб виховного впливу» [2, 30]. Учений акцентує увагу на тому, що неправильно ототожнювати педагогічний такт із загальною культурою поведінки вчителя або з його загальною та методичною освітою. «Педагогічний такт, звичайно, нерозривно пов'язаний з усіма іншими якостями вчителя, але має свою специфіку. Він правильно визначається як чуття (чуття доречності, доцільності)» [2, 27].

Педагогічний такт І.А.Зязюн розглядає як частину педагогічної майстерності, компонент духовної культури вчителя, який чітко розуміє зміст своєї діяльності та готовий до здійснення моральних зусиль. Саме педагогічний такт впливає на формування стилю взаємодії педагога з дітьми, який має опиратися на моральні принципи. Вони виступають моральним орієнтиром, регламентують моральні вимоги, стимулюють моральну діяльність. Найважливішим серед них є принцип гуманізму. В його основі – переконання про безмежні можливості дитини та її здатність до самовдосконалення, про свободу і захист достоїнства

особистості, право на вибір тощо. Цей принцип передбачає любов і повагу до дитини, створення умов для її гармонійного розвитку.

На думку М.І.Станкіна, особистісні здібності вчителя проявляються перш за все в педагогічному такті, який передбачає вміння дотримуватись почуття міри у взаємодії з учнями, особливо у прояві вимогливості, яка завжди поєднується з повагою і турботою про них [3]. Основою такту є витримка і урівноваженість педагога. А головною ознакою тактовного педагога є його поміркована вимогливість, яка завжди поєднується з щирою повагою до вихованців.

Професійний такт проявляється в умінні педагога швидко і правильно оцінити ситуацію, що склалася, і в той же час не поспішати з висновками про поведінку чи здібності вихованців; в умінні стримувати власні емоції та почуття і не втрачати самовладання в складних ситуаціях; в поєднанні розумної вимогливості з чуйним ставленням до учнів; в самокритичній оцінці своєї праці. Поняття такт включає багато компонентів, але всі вони так чи інакше пов'язані з турботою про учнів, з чуйним і справедливим ставленням до них. Прояв такту може бути різноманітним. Це і вдалий вибір місця для розмови з дитиною, що провинилась, і правильний вибір часу бесіди, її тон.

Педагогічний такт учителя початкових класів допомагає правильно організувати виховну роботу з учнями, характеризується обґрунтованістю та гнучкістю використання методів та прийомів педагогічного впливу на школярів. Розглянемо найбільш ефективні з них:

- Розповідь про аналогічний вчинок – вчитель розповідає дітям про факт, який схожий за змістом із вчинком, про який йдеться мова; допомагає учню самостійно встановити аналогію цього факту із своєю поведінкою, правильно оцінити його, щоб подальша поведінка була правильною.

- Звернення за «невідомою» адресою – педагог підводить учня до самостійного порівняння його поведінки з явним для нього позитивним або негативним вчинком. Але звертається при цьому до колективу, не адресуючи свою розповідь кому-небудь конкретно. Розрахунок робиться на те, що адресат сам зрозуміє помилковість своєї поведінки і зробить відповідні висновки.

- «Випадкове» підслуховування – вчитель коментує поведінку учня тоді, коли той відсутній із впевненістю, що слова педагога стануть йому відомі. При цьому варто дати дитині дещо завищену оцінку, сподіваючись на її виправдання.

- Дотепний жарг, відповідь, зауваження вчителя – педагог повинен вміти бачити комічне у поведінці учня, знаходити певні протиріччя та, використовуючи гумор, безболісно попередити або погасити складний конфлікт, зняти напругу.

- Опосередкування – вчитель вміло залучає школярів до позакласної діяльності з метою виховання в них саме тих соціальних інтересів, запитів і смаків, які відволікатимуть дітей від примітивних розваг та дадуть можливість отримати радість творчості, створять оптимістичний настрій тощо. Така діяльність школярів обов'язково рано чи пізно позначиться на їх взаєминах з ровесниками, вчителями, результатах навчання та дисципліні.

- Інсценування – даний прийом допомагає педагогу безболісно змінити поведінку учня, який самостійно переосмислює запропонований вчителем матеріал і готує виступ перед класом або розіграє сценку, що демонструють як виглядає порушення моральних норм у порівнянні зі зразком поведінки у соціумі.

- Переключення – з метою встановлення потрібного порядку на уроці та будь-якому іншому занятті, налагодження правильних взаємин з учнями педагогу потрібно проявляти певну вимогливість. У випадку порушень дисципліни, небажання виконувати навчальні завдання вчитель може відволікти порушника, переключити його увагу і діяльність на нове завдання.

- Парадокс – один з ефективних прийомів, який повинен бути в арсеналі тактовного педагога. Його суть полягає у тому, що вчитель використовує проблемну ситуацію, яку створив учень, так, що сам порушник потрапляє в незручні умови і розуміє всю недоречність своєї поведінки.

- Непомічена образа – вчитель не помічає, а якщо помічає, то не ображається на некоректний щодо нього вчинок школяра, недоречний жарт, прояв невихованості – він «не розуміє», що його хотіли у даній ситуації образити.

- Очікування міри впливу – зауваження, покарання варто робити не відразу після негативного вчинку учня, а через деякий час. Тактовний вчитель сподівається, що учень заспокоїться, обдумає свою поведінку до того часу, коли з ним буде проводитись розмова щодо його негативного вчинку.

- Опора на авторитет педагога – для того, щоб позитивно впливати на учнів, педагог повинен продемонструвати їм свої блискучі знання предмету, загальну ерудицію, бажання творчо співпрацювати з кожною дитиною.

- Авансування довірою, похвалою – опора на позитивне у дитині, похвала, вияв довіри навіть до того учня, який ще не заслуговує її, але вже проявляє старанність, настирливість, дисциплінованість стимулює школяра до позитивних учинків.

Отже, сучасна ситуація в освітньому просторі пов'язана з посиленням гуманістичних функцій навчально-виховного процесу, в центрі якого – вищі духовні цінності, потреба самоактуалізації педагога, його вміння використовувати особистісно орієнтовані підходи в освіті та вихованні. Педагогічний такт учителя початкових класів допомагає правильно організувати навчально-виховну роботу з учнями і, безперечно, є формою реалізації педагогічної моралі.

Література:

1. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф.Исаев. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
2. Синица І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І.О.Синица. – К. : Радянська школа, 1981. – 319 с.
3. Станкин М.И. Профессиональные способности педагога : Акмеология воспитания и обучения / М.И.Станкин. – М. : Флинта, 1998. – 268 с.
4. Чернокозов И.И. Профессиональная этика учителя / И.И.Чернокозов. – 2-е изд. доп. – К. : Рад. школа, 1988. – 224 с.

*Ольга Грошовенко,
кандидат педагогічних наук, доцент*

СВІТОГЛЯДНО-ЕКОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ В СТРУКТУРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ Й ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається роль світоглядно-екологічних цінностей як компоненти екологічної свідомості особистості. На основі глибокого аналізу проблеми визначено, що екологічний світогляд – це система взаємопов'язаних компонентів: узагальненої сукупності екологічних поглядів, знань, цінностей, духовності, переконань, практичних настанов, що визначають розуміння особистістю цілісності та єдності природного й соціального буття, місця в ньому людини разом із життєвими природовідповідними позиціями, програмами та іншими складниками поведінки, які в комплексі формують у неї екологічно орієнтовану життєву позицію, спонукають її до активної природоохоронної роботи. Доведено, що формування екологічного світогляду майбутніх учителів – складний і тривалий процес спрямований на оволодіння системою екологічних знань, розвитку духовних здібностей студента в поєднанні суспільного й родинного впливу, ціннісної оцінки, стійкої мотивації, вольових зусиль у ставленні до екологічних проблем на тлі позитивного емоційного фону, на формування переконань і відповідної поведінки в розв'язанні педагогічних, екологічних та природоохоронних завдань.

Ключові слова: екологічні цінності, екологічна свідомість, екологічна культура, вчитель початкової школи.

Ольга Грошовенко